

ORIGINAL RESEARCH ARTICLE / ÖZGÜN ARAŞTIRMA MAKALESİ

Copyright@Author(s) - Available online at dergipark.org.tr/en/pub/igusbd.
Content of this journal is Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND) International License.

Medya ve İletişim Çalışmaları Alanında Bibliyometrik Analizin Kullanımı Üzerine Bir İnceleme: Dijital Okuryazarlık Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi

A Review on the Use of Bibliometric Analysis in Media and Communication Studies: Bibliometric Analysis of Digital Literacy Studies

¹Zeynep AYER ÖZTOK

²Şakir EŞİTTİ

18-20 Ekim 2023 tarihlerinde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde düzenlenen "Uluslararası Akademik Çalışmalarda/Yayıncılıkta Yeni Biçim ve Metodoloji Arayışları Sempozyumu"nda özet olarak sunulan bildirinin tam metin çalışmasıdır.

¹Arş. Gör., Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Çanakkale, Türkiye

✉ zeynepayer@comu.edu.tr

²Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Çanakkale, Türkiye.

✉ sakir.esitti@comu.edu.tr

Geliş/Received: 16.05.2025

Kabul/Accepted: 12.11.2025

Öz

Amaç: Bu çalışma, dijital okuryazarlık konusuna odaklanan akademik üretimi sistematik olarak analiz etmeyi ve bibliyometrik analiz yönteminin iletişim alanındaki potansiyelini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bibliyometrik yaklaşım, yalnızca yayın sayılarını ölçmenin ötesinde; kavramsal evrimleri, epistemolojik odakları ve bilgi üretimindeki coğrafi eşitsizlikleri görünür kılmak açısından işlevseldir. Özellikle, dijitalleşme süreciyle birlikte şekillenen bilimsel üretim ağlarını anlamak için eleştirel haritalama aracı olarak kullanılması önem arz etmektedir.

Yöntem: Araştırma kapsamında, 2010–2024 yılları arasında Web of Science (WOS) veri tabanında, "communication" kategorisine dahil ve İngilizce olarak yayımlanmış hakemli makaleler taranmıştır. WOS'un yüksek etki faktörlü, disiplinlerarası dergileri kapsamı, analiz için uygun bir evren sunmuştur. Veri seti, "digital literacy", "internet literacy", "internet skills" ve "social media literacy" anahtar kelimeleriyle oluşturulmuş; VOSviewer yazılımı aracılığıyla yazar iş birlikleri, ülke ve kurum bazlı üretkenlik, anahtar kelime kümelenmeleri ve kavramsal evrim analizleri gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Bibliyometrik analiz, dijital okuryazarlık araştırmalarının belirli akademik odaklar etrafında kümelendiğini göstermektedir. Özellikle ABD, Birleşik Krallık, Hollanda ve İsviçre gibi ülkeler akademik üretimde ön plandayken; Türkiye, Çin ve Güney Afrika gibi ülkelerde daha sınırlı katkı görülmüştür. Bu durum, küresel bilgi üretiminde devam eden coğrafi eşitsizliklere işaret etmektedir. Anahtar kelime analizleri, araştırma temalarının zamanla teknik becerilerden dezenformasyonla mücadele, algoritmik farkındalık, dijital etik ve yapay zeka okuryazarlığı gibi karmaşık temalara doğru evrildiğini göstermektedir. Bu eğilim, dijital okuryazarlığın yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal ve politik boyutlar taşıyan bir alan haline geldiğini ortaya koymaktadır. New Media & Society ve Information, Communication & Society dergilerinin merkezi bilgi üretim platformları olarak öne çıkması, literatürdeki epistemolojik odakların Batı merkezli yapısını da pekiştirmektedir.

Sonuç: Araştırma, dijital okuryazarlık literatürünün belirli araştırmacılar, kurumlar ve ülkeler etrafında yoğunlaştığını; bu yapının bilimsel bilgi üretiminde hiyerarşik bir merkez-çevre ilişkisi yarattığını göstermektedir. Bibliyometrik analiz yöntemi, yalnızca üretkenlik ya da atıf sayısı gibi nicel verileri değil; bilimsel ağların nasıl şekillendiğini, hangi kavramların öne çıktığını ve ne tür epistemolojik yönelimlerin baskın olduğunu ortaya koyarak, medya ve iletişim alanında eleştirel haritalama yapılmasına katkı sunmaktadır. Bulgular, küresel bilgi üretiminde coğrafi eşitsizliklerin sürdüğünü ve disiplinlerarası iş birliklerinin hala sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu da alanda yalnızca sayısal eğilimleri değil, yapısal dengesizlikleri görünür kılan bütüncül analizlerin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

İletişim Çalışmaları, Dijital Okuryazarlık, Bibliyometrik Analiz, Bilimsel Haritalama, VOSviewer

Abstract

Aim: This study aims to systematically analyze academic production focused on digital literacy and to reveal the potential of bibliometric analysis methods in the field of communication. The bibliometric approach is functional in revealing conceptual evolutions, epistemological focuses, and geographical inequalities in knowledge production, beyond merely measuring the number of publications. In particular, it is important to use it as a critical mapping tool to understand the scientific production networks shaped by the digitalization process.

Method: Within the scope of the research, peer-reviewed articles published in English and included in the “communication” category in the Web of Science database between 2010 and 2024 were scanned. WOS’s coverage of high-impact, interdisciplinary journals provided a suitable universe for analysis. The dataset was created using the keywords “digital literacy,” “internet literacy,” “internet skills,” and “social media literacy.” Using VOSviewer software, author collaborations, country- and institution-based productivity, keyword clusters, and conceptual evolution analyses were conducted.

Findings: Bibliometric analysis show that digital literacy research is clustered around specific academic foci. While countries such as the US, the UK, the Netherlands, and Switzerland are at the forefront of academic production, countries such as Turkey, China, and South Africa have made more limited contributions. This situation points to continuing geographical inequalities in global knowledge production. Keyword analyses show that research themes have evolved over time from technical skills to more complex themes such as combating disinformation, algorithmic awareness, digital ethics, and artificial intelligence literacy. This trend reveals that digital literacy has become a field that carries not only individual but also social and political dimensions. The prominence of New Media & Society and Information, Communication & Society as central knowledge production platforms reinforces the Western-centric structure of epistemological focuses in the literature.

Conclusion: The research shows that the digital literacy literature is concentrated around certain researchers, institutions, and countries, creating a hierarchical center-periphery relationship in scientific knowledge production. The bibliometric analysis method contributes to critical mapping in the field of media and communication by revealing not only quantitative data such as productivity or citation counts, but also how scientific networks are shaped, which concepts are prominent, and what types of epistemological orientations are dominant. The findings show that geographical inequalities in global knowledge production persist and that interdisciplinary collaborations are still limited. This highlights the need for holistic analyses that reveal not only numerical trends but also structural imbalances in the field.

Keywords

Communication Studies, Digital Literacy, Bibliometric Analysis, Scientific Mapping, VOSviewer

Giriş

Dijitalleşme çağında bilgiye erişim, üretim ve paylaşım biçimleri sadece bireysel düzeyde değil; sosyal, kültürel ve akademik alanlarda da köklü değişimlere neden olmaktadır. Bu dönüşümle birlikte bireylerin dijital ortamlarda var olma biçimleri, medya tüketim alışkanlıklarından sosyal ağ davranışlarına, haber okuma pratiklerinden bilgi doğrulama becerilerine kadar pek çok yönüyle yeniden şekillenmiştir. Bu yeni medya ekosisteminde bireylerden beklenen yetkinlikler de değişmiş; yalnızca teknik araç kullanımını değil, dijital içeriklere eleştirel bakabilmeyi, çevrim içi güvenliği gözetebilmeyi ve etik davranışlar sergilemeyi içeren çok boyutlu bir okuryazarlık anlayışı gündeme gelmiştir. Bu bağlamda dijital okuryazarlık, medya ve iletişim araştırmaları açısından çağdaş bir kuramsal ve metodolojik ilgi odağı haline gelmiştir.

Dijital okuryazarlık, bireylerin dijital ortamlarda bilgiyle olan ilişkisini yalnızca teknik beceriler üzerinden değil; aynı zamanda eleştirel düşünme, dijital etik, medya içeriğiyle etkileşim ve toplumsal katılım gibi yönleriyle de ele alan çok boyutlu bir alandır. Bu nedenle, iletişim disiplini içerisinde hızla gelişen, çoğu zaman da disiplinlerarası yöntemlerle ele alınan bir inceleme alanı oluşturmıştır. Son yıllarda dijital okuryazarlık üzerine yapılan yayınların sayısında gözle görülür bir artış yaşansa da bu yayınların hangi ülkelerde, hangi kurumlar ve araştırmacılar tarafından üretildiği, hangi temalar etrafında yoğunlaştığı gibi yapısal sorular henüz kapsamlı bir biçimde ele alınmamıştır. Mevcut literatür genellikle kavramsal çerçeve ya da pedagojik uygulamalar üzerine odaklanırken, alandaki bilimsel üretimin yapısını görünür kılacak ampirik haritalamalar sınırlı kalmaktadır.

Bu çalışma, dijital okuryazarlık kavramını doğrudan konu edinen akademik yayınları medya ve iletişim disiplini çerçevesinde incelemeyi ve bu alandaki üretim örüntülerini bibliyometrik analiz yöntemiyle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bibliyometrik analiz, bilimsel literatürdeki eğilimleri, tematik yönelimleri ve araştırmacı ağlarını nesnel biçimde değerlendirmeyi mümkün kılan güçlü bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada Web of Science veri tabanında “communication” kategorisinde indekslenmiş İngilizce hakemli makaleler temel alınmıştır. Yalnızca bu kategori üzerinden yapılan veri çekimi, çalışmanın medya ve iletişim disiplini ile doğrudan ilişkili kalmasını sağlamaktadır.

Veri seti üzerinde gerçekleştirilen analizlerde, akademik üretimin yıllara göre dağılımı, ülke ve kurum bazlı üretkenlik, yazar iş birlikleri, anahtar kelime kümelenmeleri ve kaynak atıf ilişkileri gibi göstergeler incelenmiştir. Bu analizlerde VOSviewer yazılımı kullanılmış ve sonuçlar çeşitli grafikler ve ağ haritalarıyla görselleştirilmiştir. Böylece literatürde öne çıkan ana temalar, kavramsal kümelenmeler ve coğrafi üretim merkezleri görünür hale getirilmiştir.

Bu yönüyle çalışma, dijital okuryazarlık alanındaki akademik yönelimleri haritalamakla kalmayıp, aynı zamanda medya ve iletişim araştırmalarında bibliyometrik yöntemin uygulanabilirliğini somut biçimde göstermektedir. Alanın gelişen temalarını, yapısal eksenlerini ve kurumsal merkezlerini ampirik bir zemin üzerinden ortaya koyan bu çalışma, yalnızca içerik değil, yöntem açısından da alana katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, çalışmanın kuramsal derinliği, yalnızca yöntemsel bir haritalama ile sınırlı kalmayıp, dijital okuryazarlığın toplumsal ve eleştirel boyutlarını da kavramsal düzlemde tartışmayı gerekli kılmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmanın kavramsal temelini, dijitalleşmenin hem bilgi üretimi hem de medya kullanımı üzerindeki etkilerini açıklayan iki kuramsal eksen oluşturmaktadır. İlk eksen, yalnızca teknik becerilerle sınırlı olmayan; bireylerin dijital ortamlarda bilgiye erişme, değerlendirme, üretme ve paylaşma yetkinliklerini içeren çok boyutlu bir kavram olarak (Kellner & Share, 2007, s. 62-63) dijital okuryazarlığı ele almaktadır. Dijital okuryazarlık; bireylerin dijital teknolojileri etkili, güvenli ve eleştirel biçimde kullanabilme kapasitesini ifade eder. Bu kavram, sadece bilgisayar kullanımını değil; aynı zamanda internet üzerinden bilgi arama, dijital içerik üretme ve paylaşma, çevrim içi iletişim kurma, dijital güvenlik önlemlerini alma ve dijital ortamlarda etik davranışlar sergileme gibi birçok boyutu kapsayan bütüncül bir yeterliliklerdir (Glistner, 1997, s. 27-29).

İkinci olarak, çalışmanın dijitalleşmenin bilgi üretimi ve bilimsel iletişim üzerindeki etkilerini değerlendiren yönü, Manuel Castells’in Ağ Toplumu teorisi temelinde yapılandırılmıştır (Castells, 2011, s. 20-21). Castells’e göre, bilginin üretimi, paylaşımı ve dolaşımı, dijital ağ yapıları içinde şekillenmekte; bilimsel iş birlikleri de bu ağlar aracılığıyla örgütlenmektedir (Castells & Cardoso, 2005, s. 40). Bu yaklaşım, yalnızca bireysel düzeydeki dijital yeterlilikleri değil, aynı zamanda dijitalleşmenin bilgi üretimindeki yapısal etkilerini anlamaya da imkan tanır. Çalışmanın bibliyometrik analiz kısmı, bu kuramsal çerçeveye örtüşmektedir; çünkü akademik üretimin coğrafi, kurumsal ve tematik örüntülerini bilimsel iletişim ağları üzerinden görselleştirmeyi amaçlamaktadır. Böylece hem bireylerin medya ile ilişkileri hem de akademik bilginin dolaşımı, bütüncül ve çok boyutlu bir teorik çerçevede ele alınmıştır. Bu doğrultuda Castells’in (2011, s. 21-36) ağ yapılarının bilgi ekonomisindeki belirleyici rolünü vurgulayan yaklaşımı, çalışmanın analiz çerçevesini epistemolojik olarak desteklemektedir.

Dijital Okuryazarlık: Çok Boyutlu Bir Kavramsal Alan

Dijitalleşmenin toplumsal hayatı dönüştürmesiyle birlikte bireylerin bilgiye erişim, üretim ve paylaşım pratikleri de köklü biçimde değişmiştir. Bu dönüşüm, bireylerin dijital ortamlarda yalnızca kullanıcı olarak değil; içerik üreticisi ve dijital yurttaş olarak da etkin bir şekilde yer almalarını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda dijital okuryazarlık, günümüzde sadece teknik becerilerin ötesine geçen, eleştirel, etik ve katılımcı yönleriyle öne çıkan çok boyutlu bir kavram haline gelmiştir (Eshet, 2004, s. 30-31).

Dijital okuryazarlık temel olarak bireylerin dijital teknolojileri kullanarak bilgiye ulaşma, bilgiyi değerlendirme, üretme ve paylaşma yeterliliklerini kapsamaktadır (Glister, 1997, s. 42-43). Ancak güncel literatürde bu yetkinlikler, dijital vatandaşlık, çevrim içi etik, medya eleştirisi, siber güvenlik bilinci, dezenformasyonla mücadele, algoritmik farkındalık ve yapay zeka okuryazarlığı gibi alanlarla birlikte ele alınmaktadır (Ribble, 2015, s. 17-18). Bu genişleme, kavramın hem bireysel hem de toplumsal dönüşümleri açıklamada kullanılabilecek bir çerçeve sunduğunu göstermektedir.

Medya ve iletişim alanında dijital okuryazarlık, bilgi kirliliğine karşı direnç, eleştirel medya tüketimi, sosyal medyada etik davranış ve aktif yurttaşlık gibi önemli temaları içermektedir (Jenkins, 2009, s. 50-52). Dijital içeriklerin yapay zeka teknolojileriyle üretildiği ve algoritmik filtrelerle sunulduğu bir çağda, bireylerin sadece teknolojiyi kullanabilmesi değil, bu teknolojinin nasıl çalıştığını, ne tür etkiler yarattığını ve hangi değerleri yansıttığını da anlayabilmesi gerekmektedir (Bulger & Davison, 2018, s. 11-12). Bu nedenle algoritmik okuryazarlık ve yapay zeka farkındalığı, dijital okuryazarlığın güncel ve kaçınılmaz boyutları haline gelmiştir (Bisson, 2023, s. 100-102).

Dijital vatandaşlık, dijital okuryazarlığın yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluk ve katılım boyutunu temsil etmektedir. Ancak bu kavramın kapsamı ve sınırları hala tartışmalıdır. Özellikle dijital vatandaşlık tanımı yapılırken kimlerin bu statüye erişebileceği, hangi becerilerin buna temel oluşturduğu ve kuşaklar arası farkların nasıl etkilediği gibi sorular literatürde yeterince derinlikli ele alınmamaktadır. Örneğin, dijital göçmenler olarak adlandırılan yaşlı kuşaklar ile dijital yerliler olarak tanımlanan genç kuşaklar arasında teknolojiye erişim, kullanım biçimi ve güvenlik farkları mevcuttur (Prensky, 2011, s. 17-19). Bu farklar dijital eşitliğe ulaşmada önemli bir engel teşkil ederken, dijital vatandaşlığın evrensel bir hak mı yoksa bir ayrıcalık mı olduğu sorusunu da gündeme getirmektedir. Dolayısıyla dijital vatandaşlık kavramının, yalnızca dijital becerilere sahip olma değil; eleştirel bilinç, etik sorumluluk ve toplumsal katılım bağlamında yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Bu çalışma, bibliyometrik analiz yoluyla bu gibi teorik tartışmaların literatüre nasıl yansıdığını da incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu çok boyutlu yapıya karşın dijital okuryazarlık araştırmalarının akademik üretiminde coğrafi eşitsizlikler dikkat çekicidir. Literatürde ağırlıklı olarak Kuzey Amerika ve Batı Avrupa merkezli çalışmalar öne çıkarken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin üretimi uluslararası veri tabanlarında sınırlı temsil edilmektedir (Uyar & Asrak Hasdemir, 2023, s. 69-70). Oysa Türkiye’de son yıllarda dijital okuryazarlık üzerine özellikle eğitim, sosyal medya kullanımı ve dezenformasyonla mücadele bağlamında yapılan nitelikli çalışmalar bulunmaktadır (Gültekin & Özel, 2024, s. 390-391). Bu çalışmaların daha görünür kılınması, literatürdeki coğrafi temsil sorununa etik bir yanıt oluşturabilir. Dijital okuryazarlık, günümüz dijital toplumunun hem bireysel hem de kolektif ihtiyaçlarına yanıt üreten, hızla gelişen ve çok disiplinli bir kavramsal alandır.

Dolayısıyla, dijital okuryazarlığın yalnızca bireysel yeterlilikler çerçevesinde değil, aynı zamanda dijitalleşen toplumsal örgütlenmeler içinde nasıl konumlandığını da analiz etmek gerekmektedir. Nitekim bireylerin bilgiye erişim, içerik üretimi ve çevrim içi katılım süreçleri, giderek dijital ağlar tarafından belirlenen daha geniş bir yapısal bağlamda şekillenmektedir. Bu noktada, dijital okuryazarlığın ağlar üzerinden örgütlenen yeni toplumsal biçimlerle olan ilişkisini kavramsallaştırmak önem kazanmaktadır.

Ağ Toplumu Kuramı: Dijitalleşen Toplumun Yapısal Analizi

Dijital okuryazarlığın yalnızca teknik yeterlilikle sınırlı kalmayan; etik, eleştirel ve katılımcı yönleriyle tanımlandığı bu çok boyutlu yapısı, bireylerin dijital çağda toplumsal yaşamda nasıl konumlandıklarını, hangi ilişkiler ağı içinde yer aldıklarını ve dijital platformlarda nasıl etkileşim kurduklarını anlamayı zorunlu kılmaktadır (Jenkins, 2009, s. 17-18). Dijital okuryazarlık, bireylerin bilgiye erişme ve üretme becerilerinin ötesine geçerek, onları dijital dünyanın aktif birer katılımcısı, yorumcusu ve dönüştürücüsü haline getirmektedir (Rheingold, 2014, s. 41-42). Ancak bu dönüşüm yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal örgütlenmenin yeni biçimleriyle doğrudan ilişkilidir (Couldry & Hepp, 2016, s. 21-22). Bu nedenle dijital okuryazarlığın kuramsal çerçevesi, birey-teknoloji ilişkisini açıklamakla kalmayıp, birey-ağ-toplum etkileşimini de içermelidir.

Bu bağlamda Manuel Castells’in ağ toplumu kuramı, dijital okuryazarlığın toplumsal bağlamda nasıl şekillendiğini analiz etmek açısından işlevsel ve açıklayıcı bir kuramsal zemin sunar. Ağ toplumu, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte ortaya çıkan ve toplumsal ilişkilerin, üretim biçimlerinin, kimlik inşalarının dijital ağlar üzerinden yeniden yapılandığı bir toplumsal ortamdır (Castells, 2011, s. 21-25). Bu yeni toplum biçiminde; ekonomik faaliyetler, kültürel etkileşimler, siyasi katılım ve gündelik yaşamın örgütlenme biçimleri, dijital ağların dinamikleri üzerinden belirlenmektedir. Dolayısıyla bireyler yalnızca teknolojiyi kullanan değil, aynı zamanda bu teknolojiler aracılığıyla toplumsal alanın yeniden inşasına katılan öznelerdir (Castells, 2011, s. 27-28).

Bu çerçevede dijital okuryazarlık, ağ toplumunun merkezinde yer alan bireyin yalnızca bilgiye erişim kapasitesini değil; aynı zamanda ağda var olma, görünürlük kazanma, katılım sağlama, hatta dijital ortamlarda eleştirel direnç

gösterebilme gibi daha geniş toplumsal işlevleri de içeren bir kapasiteye dönüşmektedir (Mihailidis & Thevenin, 2013, s. 1617-1618). Özellikle sosyal medya platformları ve çevrim içi haber mecraları; dijital okuryazarlığın sadece bilişsel değil, aynı zamanda kültürel ve politik bir beceri olduğunu göstermektedir (Boyd, 2014, s. 1172). Dijital okuryazarlık bu anlamda, sadece bireylerin bilgiyle etkileşimini değil, aynı zamanda toplumsal katılımın, ifade özgürlüğünün ve dijital kamusallığın yeniden tanımlanmasında oynadığı rol bakımından da değerlidir.

Castells'in (2011, s. 47-48) belirttiği gibi, ağlar yalnızca bilgi alışverişinin yapıldığı teknolojik sistemler değil; aynı zamanda ekonomik, kültürel ve politik ilişkilerin yeniden kurulduğu toplumsal mekanlardır. Bu nedenle dijital okuryazarlık yalnızca bireysel bir beceri seti değil, toplumsal katılım, dijital yurttaşlık ve bilgi gücü gibi kavramlarla iç içe geçmiş bir dönüşüm aracıdır (Jenkins, 2009, s. 33-34). Özellikle algoritmaların gündelik yaşamı yönlendirdiği, yapay zeka destekli içeriklerin medya alanını dönüştürdüğü ve veri temelli gözetim pratiklerinin yaygınlaştığı bir ortamda; dijital okuryazarlık, ağ toplumunun eleştirel öznesi olabilmenin temel şartlarından biri haline gelmiştir (van Dijck, Poell, & de Waal, 2018).

Nitekim Castells (2011, s. 102-103), ağ toplumunda bilginin yalnızca depolanan bir veri değil; aynı zamanda dolaşan, bağlantılar kuran, yorumlanan ve yeniden üretilen bir güç olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda dijital okuryazarlığın medya eleştirisi, dezenformasyonla mücadele, algoritmik farkındalık ve etik farkındalık gibi boyutları, bireyin sadece tüketici değil, dönüştürücü bir aktör olmasını sağlamaktadır (Hobbs, 2010, s. 17-18). Dijital ağların içinde var olabilmek, bireylerin sadece erişim ve katılım becerilerine değil, aynı zamanda bu ağların nasıl çalıştığını anlama, onları eleştirme ve gerektiğinde dönüştürme iradesine de sahip olmalarını gerektirir. Bu noktada dijital okuryazarlık, yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda politik ve kültürel bir yeterlilik olarak yeniden tanımlanmalıdır.

Bu çok yönlü tanım, dijital okuryazarlığın yalnızca bireysel becerilerle sınırlı olmadığını; aynı zamanda bilgi üretim süreçlerine, kültürel yapılarla ve güç ilişkileriyle iç içe geçmiş bir biçimde dâhil olduğunu göstermektedir. Bu noktada, dijital okuryazarlığın kavramsal çerçevesine ilişkin tartışmaları, alanın akademik üretiminde nasıl karşılık bulduğunu incelemek önem kazanmaktadır. Bir sonraki bölümde, bu karşılığı görünür kılmak amacıyla bibliyometrik analiz yöntemiyle dijital okuryazarlık literatürü haritalanacak; alanın kurumsal, tematik ve yapısal örüntüleri ortaya konacaktır.

Bibliyometrik Analiz: Bilgi Üretiminin Haritalanması

Bibliyometrik analiz, bilimsel yayınların ve atıf ilişkilerinin nicel yollarla incelenmesini sağlayan bir bilgi haritalama yöntemidir. İlk olarak bilgi ve kütüphane bilimlerinde geliştirilen bu yöntem, zamanla sosyal bilimlerde de kullanılır hale gelmiştir (Price, 1963). Araştırma çıktılarının yapısal analizine olanak tanıyan bu yaklaşım; tematik kümelenme, akademik iş birliği ağları, atıf dağılımları ve bilimsel üretkenlik gibi kriterleri inceleyerek, alanın gelişim seyrine dair nesnel veriler sunar (Karaboğa, Karaboğa, & Şehitoğlu, 2020).

Kuramsal olarak, bibliyometrik analiz bilimsel bilginin üretim ve yayılım kuramları ile ilişkilidir. Cumulative Advantage kuramı, daha önce atıf alan çalışmaların gelecekte daha fazla atıf alma eğiliminde olduğunu gösterir (Merton, 1973). Bilimsel elit kavramı ise bazı akademisyenlerin üretkenlikte ve görünürlükte merkezileştiğini öne sürer (Price, 1963). Bu kuramsal çerçeve, bibliyometrik analizde belirli yazarların, kurumların ya da ülkelerin neden merkezi konuma geldiğini açıklamakta kullanılır. Bu çalışmada kullanılan VOSviewer yazılımı ile elde edilen ortak yazar ağları, anahtar kelime kümelenmeleri ve atıf analizleri, ağ teorisi (Barabasi, 2002) ışığında okunabilir. Akademik üretim, tıpkı sosyal ilişkiler gibi ağ yapıları içinde gerçekleştiğinden; bu analizler aracılığıyla bilimsel alanın topografyası ortaya konulabilir (Castells & Cardoso, The Network Society From Knowledge to P, 2005).

Dijital okuryazarlık ve bibliyometrik analize dayalı kuramsal altyapı, çalışmanın hem kavramsal çerçevesini belirlemekte hem de yöntemin uygulanma gerekçesini desteklemektedir. Dijital okuryazarlık kavramının disiplinlerarası doğası, bu kavramın medya ve iletişim literatüründe nasıl ele alındığını anlamak açısından bibliyometrik analizle birlikte ele alındığında daha anlamlı hale gelmektedir. Bu bağlamda çalışma hem kavramsal hem de yöntemsel düzeyde literatüre özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu bütünlük içinde, dijital okuryazarlığın teorik temelleriyle bibliyometrik yöntemin analitik imkânlarını bir araya getiren yaklaşım, çalışmanın özgün yapısını biçimlendirmektedir. Ancak bu kuramsal ve yöntemsel çerçevenin alanyazındaki yansımalarını daha iyi kavrayabilmek için, dijital okuryazarlık ve onunla ilişkili kavramların literatürde nasıl konumlandığını görmek gerekmektedir.

Dijital Okuryazarlık ve İlişkili Kavramlar Üzerine Bir Alanyazın Taraması

Dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte bireylerin bilgiye erişim, anlama, değerlendirme ve üretme biçimlerinde köklü bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşüm, geleneksel okuryazarlık anlayışını aşarak, bireylerin dijital ortamlarda etkin, bilinçli ve sorumlu biçimde var olmalarını zorunlu kılan dijital okuryazarlık kavramını ön plana çıkarmıştır. Dijital

okuryazarlık, yalnızca dijital araçların teknik kullanımıyla sınırlı olmayan; aynı zamanda bilgiyi eleştirel süzgeçten geçirme, etik kurallara uygun davranma ve dijital dünyada katılımcı olma süreçlerini içeren çok boyutlu bir yetkinlik alanı olarak değerlendirilmektedir (Pawan, Dilip, & Meitei, 2024, s. 89-90).

Alanyazın incelendiğinde, dijital okuryazarlık farklı disiplinlerde çeşitli biçimlerde ele alınmıştır. Kavramın ilk sistematik tanımlarından biri Gilster (1997) tarafından yapılmış ve dijital okuryazarlık, bireylerin dijital ortamda bilgiyi okuma, değerlendirme ve üretme becerileri olarak tanımlanmıştır (Glister, 1997). Eshet (2004) ise bu yaklaşımı geliştirerek, teknik becerilerle sınırlı kalmayan, bireylerin dijital verileri analiz etme, eleştirme ve yorumlama kapasitelerini de içeren bir bütünsel yetkinlikler seti olarak kavramlaştırmıştır (Eshet, 2004).

Dijital okuryazarlığın temel bileşenleri, bilgiye erişim ve yönetim, medya içeriğini eleştirel değerlendirme, dijital içerik üretimi ve dijital güvenlik gibi konulardan oluşmaktadır (Ribble, 2015). Bu bileşenler, bireyin sadece teknolojiyle etkileşimini değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluğunu ve etik farkındalığını da kapsamaktadır. Özellikle medya içeriklerinin değerlendirilmesi, dijital ortamda giderek yaygınlaşan dezenformasyonun etkilerini azaltmak açısından kritik derecede önemlidir (Dame Adjin-Tettey, 2022).

Dijital okuryazarlık, birçok okuryazarlık türüyle etkileşim içinde gelişmektedir. Bunlar arasında özellikle medya okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı ve teknoloji okuryazarlığı ön plana çıkmaktadır. Medya okuryazarlığı, bireylerin medya içeriklerini anlamaları, sorgulamaları ve yorumlamalarını kapsarken (Kellner & Share, 2007, s. 60-61) bilgi okuryazarlığı, bilgi kaynaklarını analiz etme ve değerlendirme süreçlerine odaklanmaktadır (Leu, Kinzer, Coiro, Castek, & Henry, 2018, s. 323-324). Dijital okuryazarlık bu türlerin kesişiminde yer almakta; onları kapsayan daha geniş ve bütüncül bir çerçeve sunmaktadır (Pawan, Dilip, & Meitei, 2024, s. 93-94).

Bu bağlamda, dijital okuryazarlık aynı zamanda dijital vatandaşlık kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Dijital vatandaşlık; bireylerin dijital ortamda etik, sorumlu ve bilinçli şekilde hareket etmelerini sağlayan değerler, normlar ve kurallar bütünüdür. Dijital okuryazarlık becerileri, bu normları uygulama ve içselleştirme sürecinde belirleyici bir işlev görmektedir (Pawan, Dilip, & Meitei, 2024, s. 97-98).

Dijitalleşen toplum yapısında dijital okuryazarlık, sadece bireysel gelişim açısından değil, aynı zamanda toplumun bilgi düzenine nitelikli katkı sağlayacak bireylerin yetişmesi bakımından da kritik önemdedir (Mossberger, Tolbert, & McNeal, 2007). Günümüzde hızla değişen bilgi ve medya ekosisteminde, bireylerin eleştirel düşünme, etik farkındalık ve dijital hak bilinci gibi temel niteliklerle donatılması gerekmektedir (Jenkins, 2009).

Bu doğrultuda eğitim sistemlerinde dijital okuryazarlık yalnızca araçsal beceriler değil; bireylerin dijital ortamda etik, eleştirel ve katılımcı bireyler olarak var olmalarını sağlayacak bütüncül yaklaşımlarla ele alınmalıdır (Mishra & Sharma, 2018). Gelecekteki akademik çalışmaların bu kavramı disiplinlerarası perspektifle ele alması, dijital ortamlardaki davranışsal, kültürel ve yapısal boyutları da içerecek biçimde geliştirmesi beklenmektedir (Pawan, Dilip, & Meitei, 2024, s. 100).

Bu çalışmanın temel amacı doğrultusunda dijital okuryazarlık kavramının alanyazındaki evrimini bibliyometrik analiz yöntemiyle sistematik olarak ortaya koymak; bu kavram etrafında şekillenen tematik yoğunlukları, iş birliklerini ve araştırma boşluklarını görünür kılmaktır. Böylece, iletişim alanında bibliyometrik analiz yönteminin hem teorik hem de pratik potansiyeli örnek bir uygulama ile değerlendirilecektir.

Yöntem

Bu çalışma, medya ve iletişim alanında bibliyometrik analiz yönteminin uygulanabilirliğini, olanaklarını ve sınırlılıklarını dijital okuryazarlık literatürü üzerinden değerlendirmek amacıyla yapılandırılmıştır. Bibliyometrik analiz yalnızca sayısal verilerle akademik üretimi ölçen teknik bir araç değil, aynı zamanda bilgi üretiminin yapısal eşitsizliklerini, atıf merkezliliklerini ve akademik görünürlüğü yeniden üreten epistemolojik örüntüleri ortaya koyan eleştirel bir yöntem olarak değerlendirilmektedir (Leydesdorff, 2001, s. 20-22). Bu yönüyle, yöntemin medya ve iletişim araştırmalarında kullanımı, sadece metodolojik bir tercih değil, aynı zamanda alanın bilgi üretim biçimlerine dair eleştirel bir okuma çabasıdır (van Raan, 2005, s. 33-34).

Literatürde dijital okuryazarlık konusunun özellikle son yirmi yılda hızla geliştiği görülmektedir. Ancak bu alan, tematik yönelimleri, atıf ilişkileri ve kurumsal üretim desenleri bağlamında bibliyometrik düzeyde yeterince analiz edilmemiştir. Mevcut çalışma, bu boşluğu sistematik biçimde doldurmayı ve iletişim alanında kullanılan yöntemsel araçlara bibliyometrik yaklaşımı entegre etmeyi hedeflemektedir.

Veri evreni olarak Web of Science (WoS) veri tabanı seçilmiştir. WoS'un yüksek etki değerine sahip, hakemli ve indekslenmiş akademik yayınları kapsaması; veri güvenliği, atıf takibi ve disiplinlerarası analiz yapılabilmesi açısından tercih edilmesini sağlamıştır (Mongeon & Paul-Hus, 2015, s. 221-222). Bu kapsamda, WoS veri tabanında belirlenen

kriterler doğrultusunda, 2010–2024 yılları arasında yayımlanmış ve “communication” kategorisinde indekslenen toplam 568 İngilizce hakemli makale analiz kapsamına alınmıştır. Ancak bu tercih aynı zamanda bir sınırlılık da taşımaktadır. WoS’ta yer almayan, yerel dillerde yazılmış ya da farklı kıtalarda yayımlanan alternatif bilgi üretim biçimleri çalışma kapsamı dışında kalmıştır. Bu nedenle, çalışma yalnızca literatürün küresel ölçekteki merkezi eğilimlerini değil, aynı zamanda bilimsel bilgi üretiminde gözlemlenen coğrafi eşitsizlikleri ve yayın merkezliliğini de tartışmayı amaçlamaktadır.

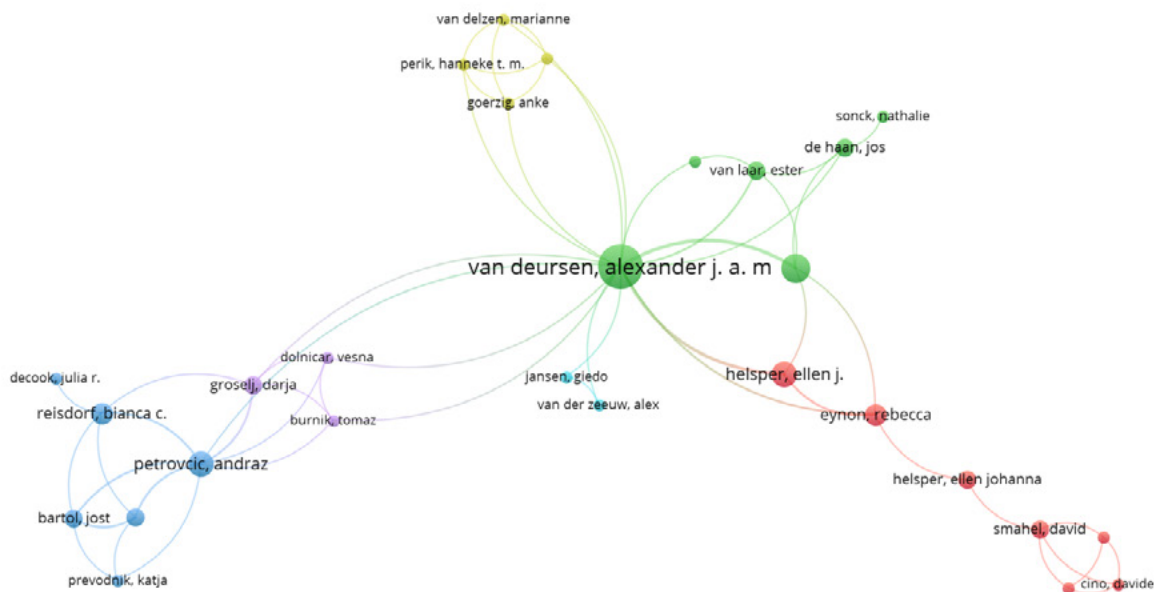
Anahtar kelimelerin belirlenmesinde hem kavramsal tutarlılık hem de literatürdeki terminolojik yerleşiklik dikkate alınmıştır. Tarama sürecinde “digital literacy”, “internet literacy”, “internet skills” ve “social media literacy” terimleri kullanılmış; bu terimler dijital okuryazarlığın teknik, sosyal ve medya temelli boyutlarını temsil edecek şekilde seçilmiştir. “Virtual literacy” gibi kavramsal olarak muğlak ve düşük frekanslı terimler ise dışarıda bırakılmıştır. Bu yaklaşım, dijital okuryazarlık kavramının çok boyutlu doğasını veri setinde yansıtabilmek ve daha homojen bir örneklem oluşturmak açısından önemlidir. Ayrıca bu anahtar kelimeler üzerinden eş-frekans analizleri gerçekleştirilerek, tematik kümelenmeler ve kavramsal evrim örüntüleri de görselleştirilmiştir.

Araştırmanın örneklemini, 2004–2024 yılları arasında yayımlanan, yalnızca İngilizce dilindeki hakemli makalelerle sınırlandırılmıştır. Kitap bölümleri, bildiriler, editöre mektuplar ve yorum yazıları kapsam dışında bırakılmıştır. Ayrıca yalnızca “communication” kategorisinde indekslenen yayınların dahil edilmesi, çalışmanın medya ve iletişim eksenli hedefiyle uyumlu bir örneklem yapısı oluşturmak için tercih edilmiştir.

Toplanan veriler, bibliyometrik analiz ve bilimsel haritalama için özel olarak geliştirilen VOSviewer 1.6.20 yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Yazılımın sunduğu kavramsal kümelenme, atıf ağı görselleştirme, yazarlar arası iş birliği haritalama ve coğrafi dağılım analizleri; yalnızca literatürün “fotoğrafını çekmekle” kalmayıp, aynı zamanda bilgi üretim süreçlerinde ortaya çıkan akademik hiyerarşileri, merkez-çevre ilişkilerini ve görünürlük stratejilerini de tartışmaya açmaktadır. Gerçekleştirilen analizler, dijital okuryazarlık alanındaki akademik üretimin kavramsal, coğrafi ve kurumsal yoğunlaşma biçimlerini ortaya koyarak çalışmanın eleştirel amacına hizmet etmektedir. Çalışmadaki bulgular bölümü, elde edilen temel gözlemleri ve analitik çıkarımları sunmaktadır.

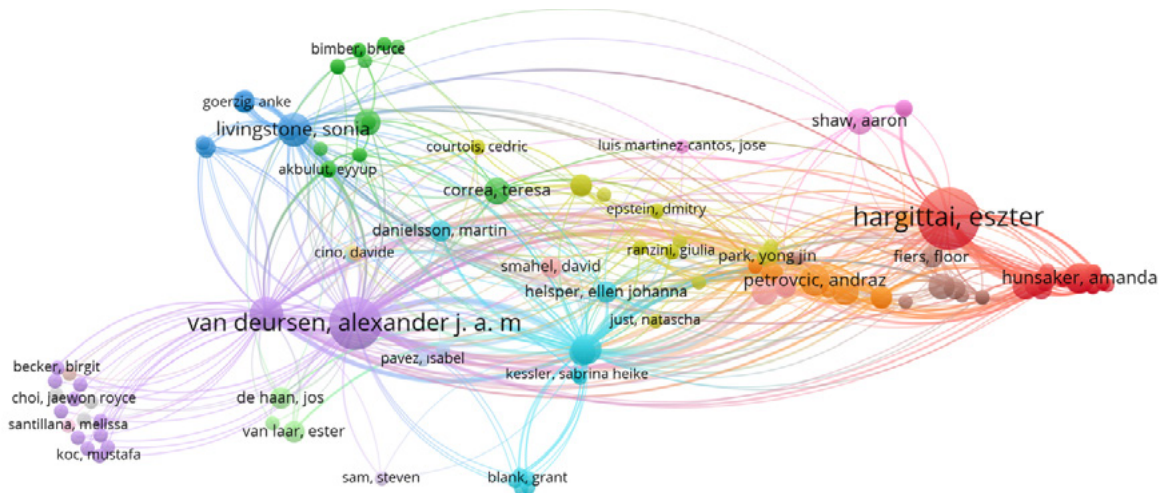
Bulgular

Bu bölümde, dijital okuryazarlık ile ilgili yapılan akademik çalışmaların bibliyometrik analizi sonucunda elde edilen bulgular sunulmaktadır. Bibliyometrik analiz yöntemi, belirli bir alandaki akademik üretkenliği, araştırmacılar arasındaki iş birliklerini, atıf ağlarını ve temel araştırma eğilimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, Web of Science veri tabanında belirlenen anahtar kelimeler doğrultusunda yapılan taramalar analiz edilerek, dijital okuryazarlık alanında en fazla etki yaratan çalışmalar, en çok atıf alan akademisyenler ve alandaki tematik eğilimler incelenmiştir. Elde edilen bulgular, dijital okuryazarlık alanındaki akademik çalışmaların belirli araştırmacılar, ülkeler ve akademik kurumlar etrafında yoğunlaştığını göstermektedir.

Grafik 1. Ortak Yazar Analizi

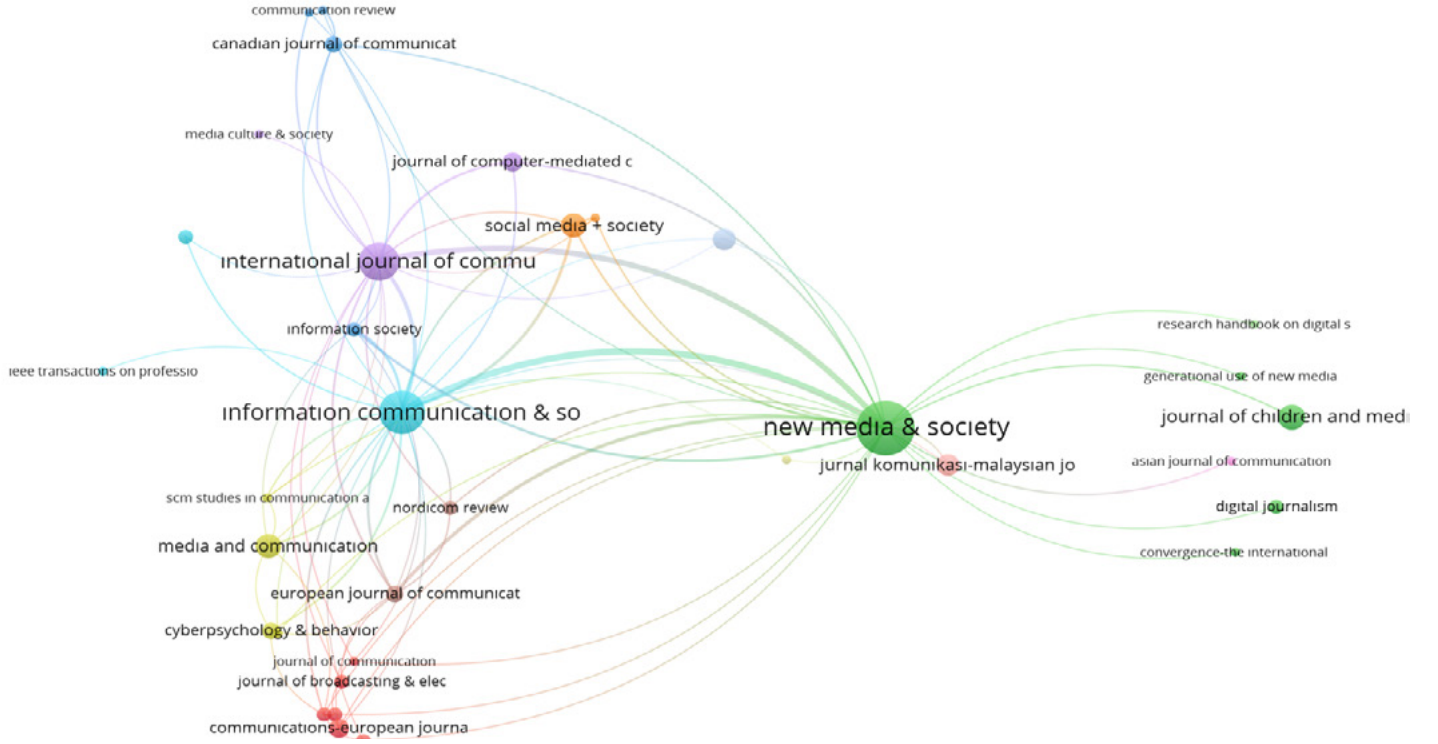
Dijital okuryazarlık alanında yapılan akademik çalışmaların ortak yazar ağlarını ortaya koyan analiz, belirli akademisyenlerin ve araştırma gruplarının alan üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir. VOSviewer ile gerçekleştirilen ortak yazar analizi sonucunda, literatürde öne çıkan akademisyenler, araştırma iş birlikleri ve akademik etkileşimler belirlenmiştir.

Grafik 2. Yazar Atıf Analizi

Bir diğer dikkate değer isim ise Sonia Livingstone olarak öne çıkmaktadır. Livingstone'un atıf ağı, özellikle Bruce Bimber, Cedric Courtois ve Eyüp Akbulut gibi araştırmacılarla yoğun bir şekilde bağlantılıdır. Atıf analizinde Livingstone'un merkezi konumu, bu alandaki çalışmaların büyük ölçüde onun teorik çerçevesi ve bulgularından etkilendiğini göstermektedir. Atıf ağı analizinde dikkat çeken bir diğer grup ise Teresa Correa, Martin Danielsson ve Dmitry Epstein etrafında yoğunlaşmaktadır.

Genel olarak, elde edilen sonuçlar, dijital okuryazarlık alanındaki araştırmaların belirli akademik merkezler etrafında kümелendiğini ve alandaki bazı yazarların daha yüksek akademik etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Hargittai, van Deursen ve Livingstone gibi isimlerin geniş bir atıf ağına sahip olmaları, onların dijital okuryazarlık literatürüne yön veren akademisyenler olduklarını ortaya koymaktadır.

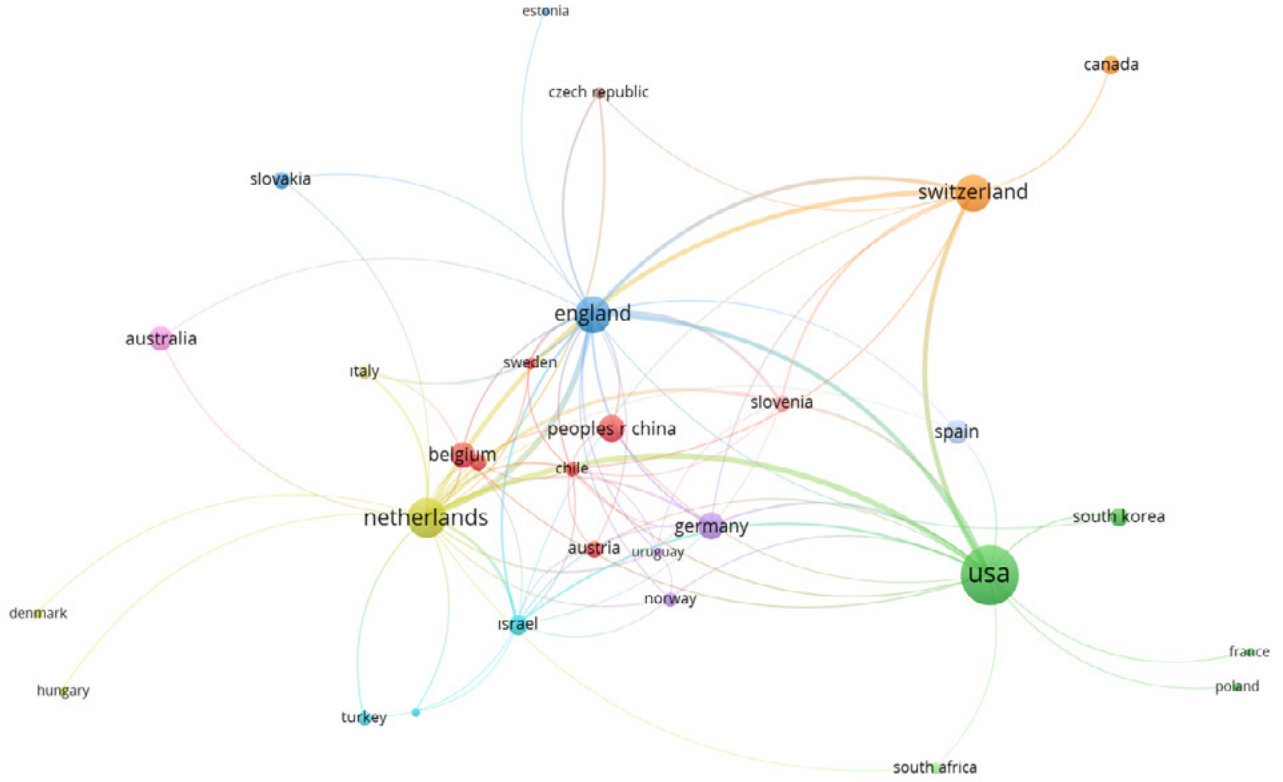

Grafik 3. Kaynak Atıf Analizi

Dijital okuryazarlık alanında en sık atıf alan akademik dergileri ve kaynakları belirlemek amacıyla gerçekleştirilen kaynak atıf analizi, alandaki temel yayın mecralarını ve bunlar arasındaki akademik etkileşimleri görselleştirmektedir. VOSviewer yazılımı ile yapılan analiz, hangi dergilerin dijital okuryazarlık araştırmalarına en fazla katkı sağladığını ve bu dergiler arasındaki bağlantıları ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgulara göre, New Media & Society dergisi, dijital okuryazarlık alanında en sık atıf alan ve en etkili akademik kaynaklardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu dergi, literatürde dijital okuryazarlık bağlamında önemli referans noktalarından biri haline gelmiştir. New Media & Society dergisine yapılan yoğun atıflar, bu mecranın akademik alanda belirleyici bir rol oynadığını ve dijital medya çalışmalarında öncü yayınlardan biri olduğunu göstermektedir. Diğer önemli kaynaklar arasında Information, Communication & Society ve International Journal of Communication yer almaktadır. Kaynak atıf analizinde ayrıca, Journal of Computer-Mediated Communication ve Social Media + Society dergilerinin de dijital okuryazarlık literatüründe önemli bir konuma sahip olduğu görülmektedir.

Akademik atıf ağı incelendiğinde, belirli dergilerin dijital okuryazarlık araştırmalarında odak noktası haline geldiği ve birbirleriyle sıkı bir atıf ilişkisi içinde olduğu gözlemlenmiştir. New Media & Society, Information, Communication & Society ve International Journal of Communication gibi dergilerin, diğer akademik kaynaklarla güçlü bağlantılar kurarak alandaki temel teorik ve metodolojik yaklaşımları şekillendirdiği görülmektedir. Genel olarak, kaynak atıf analizinden elde edilen bulgular, dijital okuryazarlık alanındaki akademik üretimin belirli dergilerde yoğunlaştığını ve bu yayınların alanın gelişiminde kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Grafik 4. Ülke Atıf Analizi

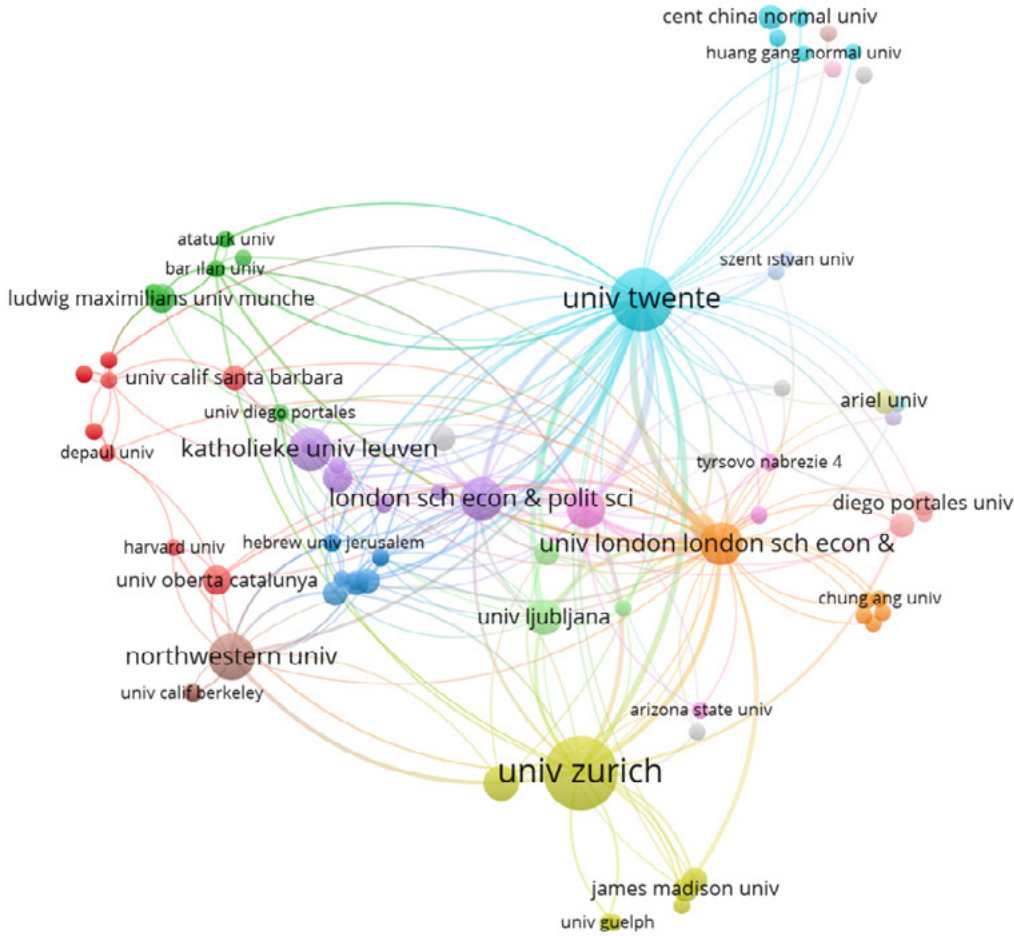
Dijital okuryazarlık alanında yapılan akademik çalışmaların coğrafi dağılımını ve ülkeler arasındaki akademik iş birliklerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen ülke atıf analizi, alanın küresel ölçekte nasıl geliştiğini ve hangi ülkelerin en fazla katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. VOSviewer yazılımı ile yapılan analiz, belirli ülkeler arasındaki akademik bağlantıları görselleştirmiş ve ülkelerin dijital okuryazarlık alanındaki araştırmalara katkısını değerlendirmeyi mümkün kılmıştır.

Analiz sonuçları, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin dijital okuryazarlık araştırmalarında en merkezi konumda yer aldığını ve en fazla akademik iş birliğine sahip ülke olduğunu göstermektedir. ABD, hem kendi içindeki akademisyenler arasında hem de uluslararası araştırmacılarla yoğun iş birlikleri kurarak, dijital okuryazarlık alanına yön veren ana aktörlerden biri olmuştur. Özellikle Güney Kore, İspanya, Güney Afrika, Fransa ve Polonya gibi ülkelerle güçlü akademik bağlara sahip olduğu görülmektedir.

Diğer önemli ülkeler arasında Hollanda dikkat çekmektedir. Hollanda, dijital okuryazarlık araştırmalarında aktif rol oynamakta ve özellikle Belçika, İsrail, Türkiye, İtalya ve Danimarka gibi ülkelerle akademik iş birlikleri geliştirmektedir. Bu durum, Hollanda'nın Avrupa'daki dijital okuryazarlık araştırmalarının merkezlerinden biri haline geldiğini ve bu alandaki bilimsel üretkenliği artıran ülkelerden biri olduğunu göstermektedir.

İngiltere de dijital okuryazarlık araştırmalarında öne çıkan bir diğer ülkedir. İngiltere'nin özellikle Çek Cumhuriyeti, Estonya, İsveç ve Çin ile akademik iş birlikleri geliştirdiği görülmektedir. İngiltere'nin bu alandaki çalışmaları, medya okuryazarlığı, dijital beceriler ve internet kullanımına ilişkin teorik çerçevelerin şekillendirilmesine önemli katkılar sunmaktadır. İsviçre ise akademik iş birliklerinde önemli bir diğer ülke olarak dikkat çekmektedir. Özellikle Kanada, İspanya ve Çin ile güçlü akademik bağlara sahip olduğu görülmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti ise özellikle Almanya, Slovenya, Şili, Avusturya ve Uruguay gibi ülkelerle akademik bağlantılar kurarak dijital okuryazarlık alanında artan bir araştırma ilgisine sahip olduğunu göstermektedir.

Genel olarak, ülke atıf analizi, dijital okuryazarlık araştırmalarının büyük ölçüde ABD, İngiltere, Hollanda ve İsviçre gibi ülkeler tarafından yönlendirildiğini ve bu ülkelerin küresel akademik iş birliklerinde belirleyici aktörler olduklarını göstermektedir. ABD'nin bu alanda en büyük etkiye sahip olduğu, Avrupa'nın ise Hollanda ve İngiltere gibi ülkeler öncülüğünde güçlü bir akademik üretim sergilediği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, Çin gibi yükselen ülkelerin de merkezlerin de uluslararası iş birliklerini artırarak dijital okuryazarlık alanına önemli katkılar sunduğu gözlemlenmektedir.

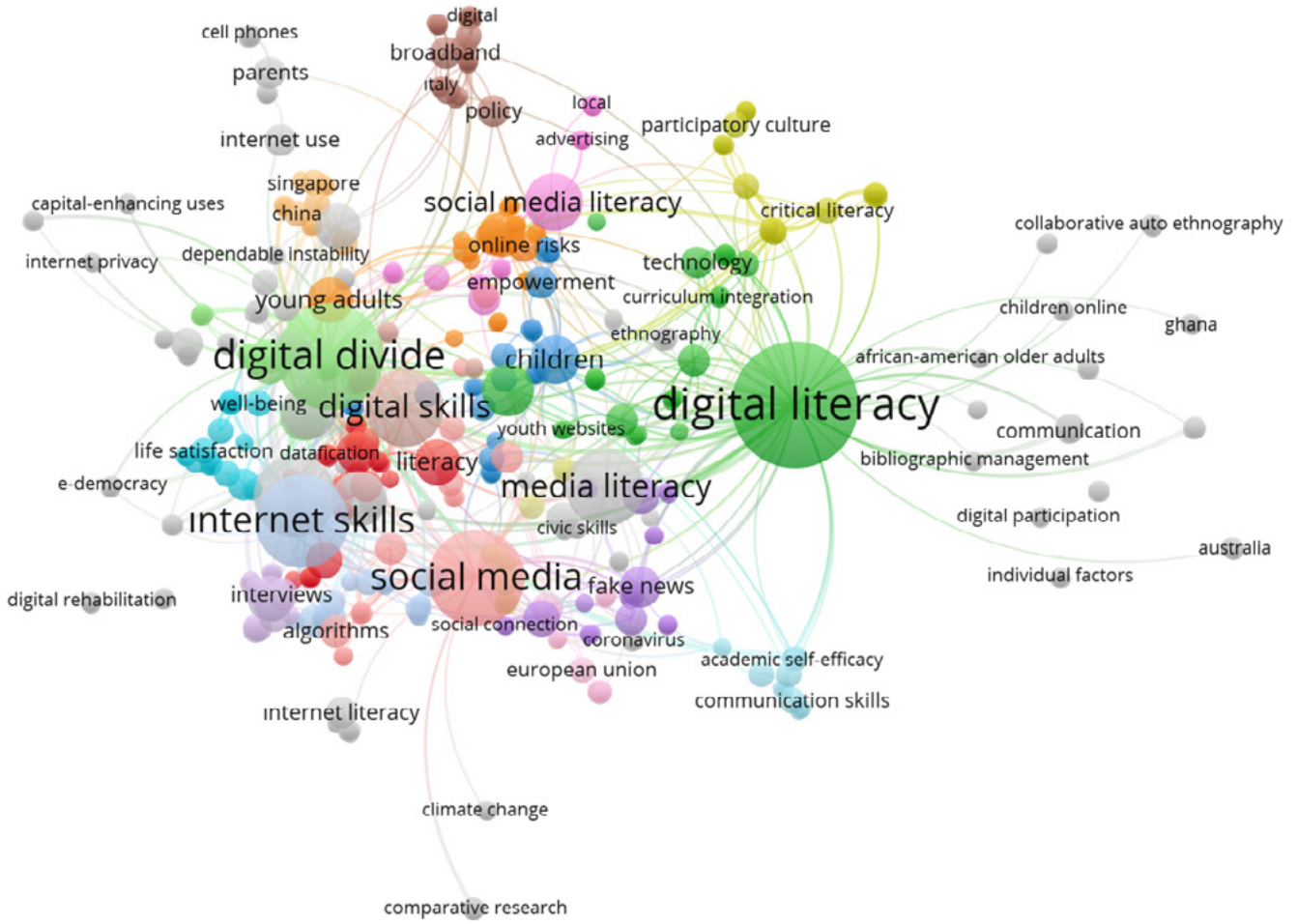
Grafik 5. Kurum Atıf Analizi

Dijital okuryazarlık alanında akademik üretkenliği ve kurumlar arasındaki akademik iş birliklerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen kurum atıf analizi, belirli üniversitelerin ve araştırma merkezlerinin bu alandaki etkisini ortaya koymaktadır. VOSviewer yazılımı kullanılarak yapılan analiz, dijital okuryazarlık üzerine en fazla yayın yapan ve en çok atıf alan akademik kurumları görselleştirmektedir.

Analiz sonuçları, University of Twente'nin dijital okuryazarlık alanında en merkezi konumda yer alan akademik kurumlardan biri olduğunu göstermektedir. University of Twente'nin geniş akademik iş birlikleri geliştirdiği ve özellikle Central China Normal University, Szent Istvan University, Ariel University ve Huang Gang Normal University gibi kurumlarla bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu durum, University of Twente'nin dijital okuryazarlık araştırmalarında küresel çapta etkili olduğunu ve uluslararası iş birliklerine öncülük ettiğini göstermektedir.

Bir diğer önemli akademik merkez University of Zurich olarak karşımıza çıkmaktadır. University of Zurich'in özellikle James Madison University, University of Guelph ve Arizona State University gibi kurumlarla akademik etkileşim içinde olduğu gözlemlenmektedir. London School of Economics and Political Science (LSE) ve University of London da analizde dikkat çeken kurumlar olarak öne çıkmaktadır. LSE, University of Ljubljana, Chung Ang University ve Diego Portales University gibi farklı kıtalarda bulunan akademik kurumlarla iş birlikleri geliştirmiştir. Bununla birlikte, Katholieke Universiteit Leuven (KU Leuven), dijital okuryazarlık çalışmalarında Avrupa'nın en önemli akademik merkezlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. KU Leuven'in University of California Santa Barbara, Ludwig Maximilians University Munich ve DePaul University ile bağlantıları, bu üniversitenin teknoloji ve medya araştırmaları alanında uluslararası düzeyde iş birlikleri yürüttüğünü göstermektedir. Northwestern University ve University of California Berkeley, ABD merkezli olarak dijital okuryazarlık üzerine en fazla akademik yayın yapan kurumlardan bazılarıdır. Harvard University ve Hebrew University of Jerusalem gibi akademik kurumlarla iş birliği içinde oldukları görülmektedir.

Genel olarak, kurum atıf analizi, dijital okuryazarlık alanındaki araştırmaların belirli akademik merkezler tarafından yönlendirildiğini ve bu kurumların uluslararası iş birliklerine büyük ölçüde katkı sağladığını göstermektedir. University of Twente, University of Zurich, London School of Economics, Katholieke Universiteit Leuven ve Northwestern University, dijital okuryazarlık araştırmalarında en fazla etkiye sahip kurumlardan bazıları olarak öne çıkmaktadır.

Grafik 6. Anahtar Sözcük Analizi

Dijital okuryazarlık alanındaki akademik çalışmaların tematik dağılımını ve öne çıkan kavramları belirlemek amacıyla gerçekleştirilen anahtar sözcük analizi, alanın araştırma eğilimlerini ortaya koymaktadır. VOSviewer yazılımı kullanılarak yapılan analiz, dijital okuryazarlık literatüründe en sık kullanılan anahtar kelimeleri ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini görselleştirmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, “digital literacy” (dijital okuryazarlık) en merkezi konumda yer alan kavram olup, alandaki en geniş araştırma kümesini oluşturmaktadır. Dijital okuryazarlık, özellikle “media literacy” (medya okuryazarlığı), “digital skills” (dijital beceriler), “internet skills” (internet becerileri) ve “social media literacy” (sosyal medya okuryazarlığı) gibi terimlerle yakın ilişki içerisindedir. Bu durum, dijital okuryazarlık kavramının yalnızca teknolojik yeterlilikten ibaret olmadığını, aynı zamanda medya tüketimi, internet kullanımı ve sosyal medya etkileşimleri ile bütünleşik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Dijital beceriler (digital skills) ve internet becerileri (internet skills), dijital okuryazarlıkla doğrudan bağlantılı diğer kavramlar olarak öne çıkmaktadır. Bu iki kavram, bireylerin dijital ortamda bilgiye erişme, anlama ve kullanma yetenekleriyle ilgilidir. Bu beceriler, özellikle “digital divide” (dijital uçurum), “well-being” (iyi oluş) ve “datafication” (verileştirme) gibi konularla ilişkilendirilmiştir. Dijital uçurum, bireyler ve toplumlar arasındaki dijital erişim ve kullanım farklılıklarını ifade ederken, verileştirme süreci, bireylerin dijital etkileşimlerinin veri olarak kaydedilmesi ve analiz edilmesi ile ilgilidir.

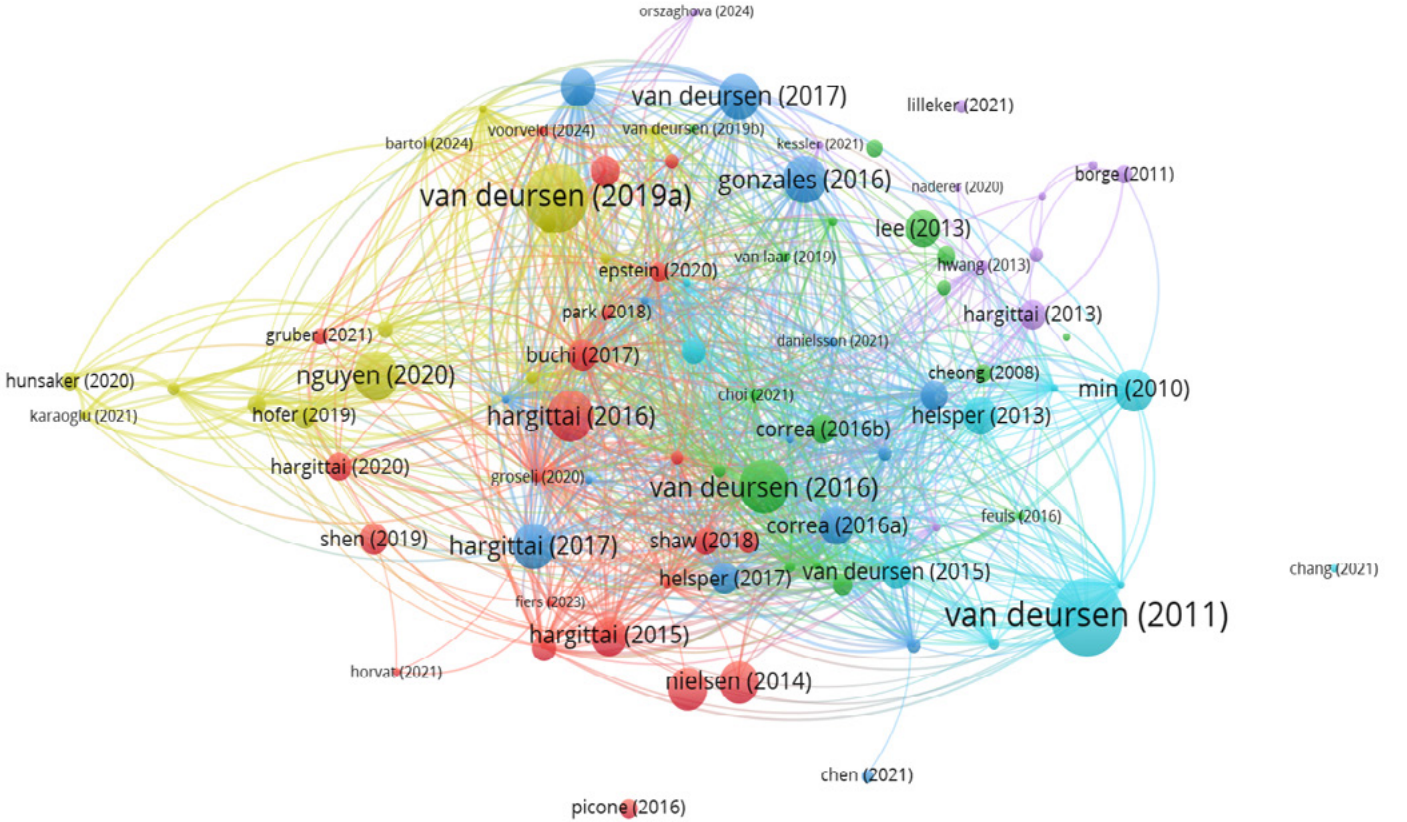
Sosyal medya okuryazarlığı (social media literacy) kavramının ise “empowerment” (güçlendirme), “online risks” (çevrimiçi riskler) ve “participatory culture” (katılımcı kültür) gibi temalarla ilişkilendirilmiş olması dikkat çekicidir. Bu bağlantılar, sosyal medya okuryazarlığının bireylerin çevrimiçi ortamda bilinçli ve eleştirel bir şekilde hareket etmelerini sağlamaya yönelik bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir. “Fake news” (sahte haberler) ve “algorithms” (algoritmalar) gibi kavramların da sosyal medya okuryazarlığıyla bağlantılı olması, dezenformasyonun ve sosyal medya platformlarının bilgi akışı üzerindeki etkisinin bu alanda önemli araştırma konularından biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Dijital okuryazarlık ile ilişkili olarak, “media literacy” (medya okuryazarlığı) kavramı da geniş bir araştırma ağına sahiptir. Medya okuryazarlığı, özellikle “civic skills” (sivil beceriler), “critical literacy” (eleştirel okuryazarlık) ve

“curriculum integration” (müfredata entegrasyon) gibi temalarla bağlantılıdır. Bu bağlantılar, dijital medya eğitiminin bireylerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirme sürecinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Bunun yanı sıra, “communication skills” (iletişim becerileri), “academic self-efficacy” (akademik öz-yeterlilik) ve “digital participation” (dijital katılım) gibi kavramların da dijital okuryazarlık araştırmalarında sıkça ele alındığı görülmektedir. Bu kavramlar, dijital ortamda bireylerin aktif bir şekilde yer almalarını sağlayan yetkinliklerle doğrudan ilişkilidir.

Genel olarak, anahtar sözcük analizi, dijital okuryazarlık alanının geniş bir araştırma yelpazesine sahip olduğunu ve bu alanın medya, internet becerileri, sosyal medya ve dijital vatandaşlık gibi farklı boyutlarla iç içe geçtiğini göstermektedir. Dijital uçurum, çevrimiçi güvenlik, sahte haberler, veri gizliliği ve eğitimde dijitalleşme gibi konular, dijital okuryazarlık araştırmalarında öne çıkan temalar olarak belirlenmiştir.

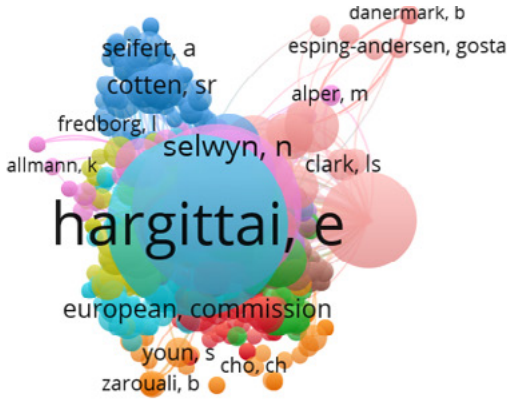
Grafik 7. Metinlerin Bibliyografik Eşleşme Analizi

Dijital okuryazarlık alanında yapılan akademik çalışmaların ortak referanslara dayanarak nasıl şekillendiğini anlamak amacıyla gerçekleştirilen bibliyografik eşleşme analizi, belirli akademik yayınların birbirleriyle olan bağlantılarını ve literatürde öne çıkan çalışmaların etkisini görselleştirmektedir. VOSviewer yazılımı ile yapılan analiz, hangi akademik metinlerin dijital okuryazarlık literatüründe en fazla referans gösterildiğini ve bu çalışmaların zaman içindeki ilişkilerini ortaya koymuştur.

Analiz sonuçları, Van Deursen’in 2011 yılında yayınladığı çalışmasının dijital okuryazarlık alanında en etkili referanslardan biri olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, Van Deursen’in 2015, 2016, 2017, 2019 (a ve b) yıllarındaki çalışmaları da geniş bir akademik bağlantıya sahip olup, bu yazarın dijital okuryazarlık alanının gelişimine büyük katkılar sağladığını ortaya koymaktadır. Bibliyografik eşleşme ağı içinde bir diğer önemli grup, Eszter Hargittai’nin çalışmaları etrafında şekillenmektedir. Hargittai’nin çalışmaları, özellikle Nguyen (2020), Hofer (2019) ve Shen (2019) gibi araştırmacılar tarafından referans alınmıştır.

Bununla birlikte, Helsper (2013, 2017) ve Correa’nın (2016a, 2016b, 2021) çalışmaları da önemli bir akademik bağlantıya sahiptir. Min (2010) ve Cheong (2008) gibi araştırmacıların yayınladığı daha önceki çalışmalara yapılan referanslar, dijital okuryazarlık araştırmalarının erken dönem temel taşları olarak değerlendirilmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalara bakıldığında ise, Nguyen (2020), Gruber (2021) ve Karaoğlu (2021) gibi araştırmacıların bibliyografik ağ içinde yükselen etkiye sahip oldukları görülmektedir. Bu durum, yeni araştırmacıların dijital okuryazarlık alanında giderek artan bir akademik katkı sunduğunu ve bu alandaki literatürün zamanla genişlediğini göstermektedir.

Genel olarak, bibliyografik eşleşme analizi, dijital okuryazarlık literatüründe belirli ana çalışmaların zaman içinde nasıl birbirleriyle bağlantılı hale geldiğini ve alanın nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Van Deursen, Hargittai, Helsper ve Correa gibi araştırmacılar, literatürde geniş bir referans ağına sahip olup, dijital okuryazarlık alanında temel teorik ve metodolojik çerçeveleri oluşturan çalışmalara imza atmışlardır.

Grafik 8. Yazarların Eş Atıf Analizi

Dijital okuryazarlık alanında en sık birlikte atıf yapılan yazarları belirlemek amacıyla gerçekleştirilen eş atıf analizi, literatürde hangi akademisyenlerin çalışmaları arasında güçlü bağlantılar bulunduğunu ortaya koymaktadır. VOSviewer yazılımı ile yapılan bu analiz, dijital okuryazarlık alanındaki en etkili yazarları ve onların akademik literatürde nasıl bir etkileşim içinde olduğunu görselleştirmektedir.

Analiz sonuçlarına göre, Eszter Hargittai, dijital okuryazarlık literatüründe en sık atıf yapılan ve en merkezi konumda bulunan akademisyen olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Neil Selwyn, European Commission, Seifert A. ve Cotton S. R. gibi yazarlarla yüksek seviyede eş atıf ilişkisine sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, Hargittai'nin dijital okuryazarlık alanındaki çalışmaları ile Selwyn ve diğer araştırmacıların teorik ve metodolojik çerçeveleri arasında güçlü bağlantılar olduğunu göstermektedir.

Neil Selwyn, literatürde dijital okuryazarlık bağlamında en fazla atıf alan yazarlar arasında yer almakta; çalışmaları, European Commission tarafından yayımlanan raporlar ve Zarouali B., Cho C., ve Young S. gibi araştırmacılar tarafından sıkça referans gösterilmektedir. Bununla birlikte, Albury K. adlı yazarın literatürde tek başına bağımsız bir konumda bulunduğu görülmektedir. Bu durum, Albury'nin çalışmasının dijital okuryazarlık alanında önemli bir referans noktası olmasına rağmen, diğer akademik kaynaklarla doğrudan ilişkili olmadığını göstermektedir. Bu tür bağımsız yazarlar, genellikle alanın sınırlarında yeni veya alternatif perspektifler sunan çalışmalara sahip olabilirler.

Genel olarak, eş atıf analizi, dijital okuryazarlık alanında belirli akademik kümelerin oluştuğunu ve Hargittai ile Selwyn gibi yazarların alanın temel referans noktaları olduğunu ortaya koymaktadır. Bu analiz, dijital okuryazarlık alanındaki akademik yönelimleri belirlemek ve gelecek çalışmalarda hangi kaynakların temel alınması gerektiğini anlamak açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır. Elde edilen bulgular, Hargittai ve Selwyn gibi yazarların alandaki teorik çerçevenin şekillenmesinde kilit bir rol oynadığını ve araştırmacıların bu çalışmaları temel alarak literatüre katkı sağladığını göstermektedir.

Sonuç

Bu çalışma, dijital okuryazarlık konusunu iletişim disiplini bağlamında ele alarak, bu alandaki akademik üretimi sistematik bir bibliyometrik analiz aracılığıyla değerlendirmeyi amaçlamıştır. İncelenen veriler, yalnızca literatürün mevcut yapısını ortaya koymakla kalmamış; aynı zamanda bilimsel bilgi üretiminin nasıl merkezileştiği, hangi aktörler etrafında örgütlendiği ve hangi epistemolojik sınırlar içinde geliştiği hakkında önemli ipuçları sunmuştur.

Elde edilen bulgular, dijital okuryazarlık literatürünün hem tematik hem de coğrafi açıdan belirli kümelenmelere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Atıf ilişkileri, yazar iş birlikleri ve dergi yoğunlukları temelinde şekillenen bu kümelenmeler, akademik hiyerarşinin nasıl üretildiğine ve yeniden üretildiğine dair kuramsal bir tartışma ihtiyacını gündeme getirmektedir. Dijital okuryazarlık, yalnızca bir kavramsal çerçeve değil, aynı zamanda bilgiye nasıl erişildiği, bu bilgiyi kimlerin ürettiği ve hangi bağlamlarda meşrulaştırıldığı sorularını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, bu çalışma, bibliyometrik analiz yoluyla yalnızca "kim, ne kadar yayın yapmış?" gibi sorulara değil, bu üretimin arkasındaki bilgi politikalarına, epistemolojik önceliklere ve akademik görünürlük stratejilerine de ışık tutmaktadır.

İnceleme kapsamında en fazla üretimin ve atfın Batı Avrupa ve Kuzey Amerika merkezli kurumlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, sadece dijital okuryazarlık alanında değil, genel olarak sosyal bilimler literatüründe de

süregelen bir merkez-çevre yapısını teyit etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin literatürde sınırlı temsilini, WOS'un dilsel ve kurumsal filtrelerinden bağımsız düşünmek mümkün görünmemektedir. WOS veri tabanı, uluslararası yüksek etki faktörlü dergileri taramakla birlikte, bu kriterlerin yerel bilgi üretimlerini dışlama potansiyeli de vardır. Özellikle yerel pratikleri, eğitim sistemlerini ve kültürel bağlamları dikkate alan araştırmaların "gri literatür" kapsamında değerlendirilmesi, bu çalışmanın kapsamı dışına itilmiş bir bilgi birikiminin varlığını işaret etmektedir. Bu durum, yalnızca teknik bir sınırlılık değil, aynı zamanda bir bilgi politikası meselesi olarak ele alınmalıdır.

Çalışmanın kavramsal düzlemde dijital okuryazarlığı yalnızca araçsal becerilerle sınırlı olmayan, çok boyutlu ve eleştirel bir yetkinlik alanı olarak tanımlaması, analiz bulgularıyla da uyumlu bir yapıda ilerlemiştir. Ancak burada dikkat çeken önemli bir husus, analizle kuramsal çerçeve arasındaki paralelliğin daha da güçlendirilebileceğidir. Örneğin, algoritmik farkındalık, yapay zeka okuryazarlığı, dijital güvenlik ve dezenformasyon gibi kavramlar analizlerde öne çıkarken, bu kavramların kuramsal açıklamaları ve literatürdeki tartışmalarıyla doğrudan ilişkilendirilmesi analizleri daha anlamlı hale getirebilir. Bu bağlamda, bibliyometrik analizin salt betimleyici bir yöntem olarak kalmaması; aksine, kuramsal sorgulamalara veri sağlayan bir analitik araç olarak konumlandırılması büyük önem taşır.

Atıf merkezli yapıların neden oluştuğu, belirli kurum ve kişilerin literatürde nasıl baskın hale geldiği, yalnızca akademik başarı ile açıklanamamaktadır. Bu durum, aynı zamanda fon destekleri, dilsel hegemonya, uluslararası iş birliklerine erişim ve yayın politikaları gibi çok yönlü dinamiklerle ilişkilidir. Bu bağlamda bibliyometrik analiz, sadece bilgi üretiminin haritasını çizmekle kalmamalı; aynı zamanda bu haritaların neden böyle çizildiğini, hangi yolların seçildiğini ve hangilerinin dışarıda bırakıldığını da sorgulamalıdır. Bu çalışmanın en önemli özgün yönlerinden biri, bu türden epistemolojik tartışmalara zemin hazırlaması ve literatür haritalamasının sosyolojik boyutlarını görünür kılmasıdır.

Çalışmanın yöntemi kapsamında yalnızca İngilizce yayınlara ve WOS kapsamındaki dergilere odaklanılmış olması, metodolojik bütünlüğü sağlarken, aynı zamanda belirli bilgi türlerinin sistematik olarak dışarıda bırakılması anlamına gelmektedir. Bu tercihin gerekçelendirilmesi önemlidir; çünkü bilgi üretimi yalnızca İngilizce yapılmadığı gibi, yalnızca WOS gibi indekslerde yer alan yayınlarda da gerçekleşmemektedir. Özellikle dijital okuryazarlık gibi kültürel bağlama duyarlı konularda, yerel bilgi üretiminin ve deneyimlerin dışlanması, literatürdeki coğrafi ve epistemik eşitsizlikleri daha da derinleştirme potansiyeli taşımaktadır.

Analiz sonuçları, dijital okuryazarlık kavramının zaman içerisinde teknik becerilerden eleştirel dijital bilinç, algoritmik okuryazarlık, dijital etik ve çevrim içi vatandaşlık gibi daha karmaşık yapılara doğru evrildiğini göstermektedir. Bu evrim, dijitalleşmenin yalnızca teknolojik bir dönüşüm değil; aynı zamanda kültürel, politik ve ekonomik yeniden yapılanmaları beraberinde getirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bibliyometrik analiz, sadece yayın sayılarını ve atıfları sayan bir araç değil; kavramsal evrimleri takip eden ve bu evrimlerin sosyal teorilerle nasıl örtüştüğünü tartışmaya açan bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

Gelecekte yapılacak çalışmalar için üç temel yönelim önerilebilir. İlk olarak, disiplinlerarası bütünleşme daha güçlü biçimde kurulmalıdır. Dijital okuryazarlık; medya, iletişim, eğitim, sosyoloji ve bilgisayar bilimlerinin kesişiminde yer alan bir konudur. Bu nedenle kavramın bütünlüklü bir biçimde anlaşılabilmesi için, analizlerin yalnızca iletişim kategorisi ile sınırlandırılması yeterli değildir. İkincisi, coğrafi temsiliyetin artırılması yönünde metodolojik açılımlar düşünülmelidir. Farklı veri tabanları, yerel indeksler ya da çok dilli analizlerle küresel bilgi üretimine daha adil ve kapsayıcı bir yaklaşım mümkün hale gelebilir. Üçüncü olarak, kuramsal analizle yöntemsel bulgular arasındaki bağ güçlendirilmelidir. Özellikle dijital vatandaşlık, algoritmik farkındalık ve veri mahremiyeti gibi kavramların yalnızca birer anahtar kelime olarak değil; epistemolojik ve politik bağlamlarıyla da tartışılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma yalnızca dijital okuryazarlık literatürünün haritasını çıkarmakla kalmamış, aynı zamanda akademik üretim yapılarındaki eşitsizlikleri, kavramsal gelişim süreçlerini ve bilgi politikalarını görünür kılmayı hedeflemiştir. Bibliyometrik analiz yöntemi, doğru biçimde uygulandığında, sosyal bilimlerde eleştirel bilgi üretiminin güçlü araçlarından biri olabilir. Ancak bu yalnızca teknik değil, aynı zamanda kuramsal bir sorumluluğu da beraberinde getirmektedir.

Beyanlar

Yazarlık katkıları: Yazarlar eşit derecede (%50) katkıda bulunmuştur.

Konsept: Ayer Öztok Dizayn: Ayer Öztok ve Eşitti. Veri Toplama veya İşleme: Ayer Öztok ve Eşitti. Analiz veya

Yorumlama: Ayer Öztok ve Eşitti. Literatür Taraması: Ayer Öztok ve Eşitti. Yazan: Ayer Öztok ve Eşitti

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar bu makale ile ilgili olarak herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Çalışmamız için hiçbir kurum ya da kişiden finansal destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- ABELAIRA, T. A., CARO, C. D., SANGUINO, A. M., & ARIZA, L. R. (2025). Current Perspectives on Responsible Digitalization: A Bibliometric Review of the Concept. *Sustainability*, 17(5), 1915.
- BARABASI, A.-L. (2002). *The New Science of Networks*. Cambridge MA: Perseus.
- BISSEON, E. (2023). Encountering algorithms: An investigation of algorithmic literacy among undergraduate students. *Doctoral dissertation*. Ottawa, Canada: University of Ottawa.
- BOYD, D. (2014). It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens. *Journal of Youth and Adolescence*, 1171-1174.
- BULGER, M., & DAVISON, P. (2018). The promises, challenges, and futures of media literacy. *Journal of media literacy education*, 1-21.
- CASTELLS, M. (2011). *The rise of the network society*. John Wiley & sons.
- CASTELLS, M., & CARDOSO, G. (2005). *The Network Society From Knowledge to P*. Washington, DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations.
- CAZDEN, C., COPE, B., FAIRCLOUGH, N., GEE, J., KALANTZIS, M., KRESS, G., . . . NAKATA, M. (1996). A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures. *Harvard Educational Review*, 60-92.
- CHOUDHARY, H., & BANSAL, N. (2023). Emerging Themes in Digital Literacy Research Trends and Future Directions. *Available at SSRN 4477628*.
- COPE, B., & KALANTZIS, M. (2000). *Multiliteracies: Literacy learning and the design of social futures*. Londra: Routledge.
- COULDRY, N., & HEPP, A. (2016). *The Mediated Construction of Reality*. Polity Press.
- DAME ADJIN-TETTEY, T. (2022). Combating fake news, disinformation, and misinformation: Experimental evidence for media literacy education. *Cogent arts & humanities*, 9(1), 2037229.
- DIMAGGIO, P., & HARGITTAI, E. (2001). From the 'digital divide' to 'digital inequality': Studying Internet use as penetration increases. *Princeton: Center for Arts and Cultural Policy Studies, Woodrow Wilson School, Princeton University*, 4(1).
- ESHET, Y. (2004). Digital literacy: A conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of educational multimedia and hypermedia*, 13(1), 93-106.
- GÜLTEKİN, V., & ÖZEL, N. (2024). Üniversite Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık Becerileri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 384-420.
- GARFIELD, E. (1972). Citation analysis as a tool in journal evaluation: Journals can be ranked by frequency and impact of citations for science policy studies. *Science*, 471-479.
- GLISTER, P. (1997, Şubat). Digital literacy.
- HOBBS, R. (2010). *Digital and Media Literacy: A Plan of Action*. The Aspen Institute.
- İLİ, B. (2025). Exploring Trends in New Media Literacy (NML) Field: A Bibliometric Analysis Using Bibliometrix R-Tool. *Galactica Media: Journal of Media Studies*, 207-231.
- JENKINS, H. (2009). *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century*. The MIT press.
- KARABOĞA, T., KARABOĞA, H. A., & ŞEHİTOĞLU, Y. (2020). The rise of big data in communication sciences: a bibliometric mapping of the literature. *Connectist: Istanbul University journal of communication sciences*, 169-199.
- KELLNER, D., & SHARE, J. (2007). Critical media literacy: Crucial policy choices for a twenty-first-century democracy. *Policy Futures in Education*, 5(1), 59-69.
- LEU, D. J., KINZER, C. K., COIRO, J., CASTEK, J., & HENRY, L. A. (2018). New Literacies A Dual-Level Theory of the Changing Nature of Literacy, Instruction, and Assessment. *Theoretical Models and Processes of Literacy* (s. 319-346). içinde Routledge.
- LEYDESDORFF, L. (2001). *The Challenge of Scientometrics: The Development, Measurement, and Self-Organization of Scientific Communications - 2nd ed*. Universal Publishers.
- MAHAYANTI, N., SUWASTINI, N., BUDIARTA, L., & PUTRA, I. (2024). Mapping Translanguaging Practices in the EFL Classroom: A Bibliometric Analysis 2015-2024. *RGSA – Revista de Gestão Social e Ambiental*, 1-18.
- MERTON, R. K. (1973). *The sociology of science: Theoretical and empirical investigations*. University of Chicago press.
- MIHAILIDIS, P., & THEVENIN, B. (2013). Media Literacy as a Core Competency for Engaged Citizenship in Participatory Democracy. *American Behavioral Scientist*, 1611-1622.
- MIN, T., & LEE, B. (2025). Research Trends in Measuring Digital Literacy of Science Teachers: Focusing on Bibliometric Analysis and Theoretical Framework Analysis. 74-86.

MISHRA, P., & SHARMA, P. K. (2018). Digital literacy competencies in the 21st century. *Globus Journal of Progressive Education*, 8(2), 1-3.

MONGEON, P., & PAUL-HUS, A. (2015). The journal coverage of Web of Science and Scopus: A comparative Analysis. *Scientometrics*, 213-228.

MOSSBERGER, K., TOLBERT, C. J., & McNeal, R. S. (2007). *Digital citizenship: The Internet, society, and participation*. MIT Press.

PAWAN, C. A., DILIP, K. D., & MEITEI, O. B. (2024). Thematic Mapping and Network Dynamics of Media Literacy Post-2000: A Bibliometric Analysis. *Journal of Media and Communication*, 85-103.

PRENSKY, M. (2011). Digital Wisdom and Homo Sapiens Digital. M. Thomas içinde, *Deconstructing Digital Natives* (s. 15-29). Routledge.

PRICE, D. (1963). *Little science, big science*. Columbia University Press.

RHEINGOLD, H. (2014). *Net Smart: How to Thrive Online*. The MIT Press.

RIBBLE, M. (2015). *Digital citizenship in schools: Nine elements all students should know*. International Society for technology in Education.

SALLEH, S. M., OMAR, R., & MIN, B. Q. (2024). A Bibliometric Analysis of Computational Thinking in Science Literacy for Early Childhood Education. *Journal of Information System and Technology Management (JISTM)*, 271-285.

UYAR, M., & ASRAK HASDEMİR, T. (2023). Dijitalleşme ve Medya Okuryazarlığı Üzerine İncelemeler: Türkiye'deki Akademik Çalışmalar. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*(62), 66-83.

van DIJCK, J., POELL, T., & DE WAAL, M. (2018). *The Platform Society*. Oxford Academic.

van RAAN, T. (2005). Fatal attraction: Conceptual and methodological problems in the ranking of universities by bibliometric methods. *Scientometrics*, 133-143.

WANG, G., & HE, J. (2022). A Bibliometric Analysis on Research Trends of Digital Literacy in Higher Education from 2012 to 2021. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, 17(16), 43-58.

YADAV, M., & MANERJI, P. (2023). A bibliometric analysis of digital financial literacy. *American Journal of Business*, 38(3), 91-111.

Summary

The remarkable proliferation of digital tools and platforms over the past two decades has irrevocably transformed the ways in which individuals locate, assess, and engage with information. No longer confined to desktop computers or static websites, today's information environment spans a multitude of devices, applications, and social networks, making the ability to navigate this landscape an essential skill set for contemporary citizens. Within this rapidly evolving context, the notion of digital literacy has emerged as a linchpin concept, cutting across a variety of academic disciplines but finding particular resonance in media and communication studies. Unlike the early framing of "computer literacy," which focused narrowly on operational know-how, modern definitions of digital literacy encompass a complex array of competencies: critically evaluating the credibility of online sources; ethically participating in virtual communities; creating and sharing content with awareness of intellectual property and privacy concerns; and reflecting on the broader social and political implications of one's digital footprint.

Global scholarship on digital literacy has grown substantially, yet Turkish academic output—particularly within media and communication departments—remains relatively modest in both volume and thematic diversity. To address this imbalance and chart the contours of existing research, bibliometric techniques were employed to systematically map the field. This approach rests on two premises: first, that digital literacy is inherently interdisciplinary; and second, that bibliometric analysis provides unique insights into how knowledge communities coalesce and evolve over time.

The investigation began by compiling a dataset of peer-reviewed journal articles indexed under the "communication" category of the Web of Science database, covering the period from 2004 through 2024. Selection criteria focused on works whose titles or author-assigned keywords prominently featured "digital literacy," "internet skills," or "social media literacy," while excluding the less prevalent term "virtual literacy" to maintain conceptual clarity. VOSviewer software was then used to conduct four principal analyses: (1) author co-citation analysis, which identifies clusters of scholars frequently cited together; (2) source citation analysis, revealing central publication venues; (3) country and institutional productivity mapping, which uncovers geographic patterns of research output; and (4) keyword co-occurrence clustering, tracing thematic evolution.

Results demonstrate a field that, while robust, exhibits significant unevenness. A core group of researchers emerges as pivotal actors whose publications not only attract high citation counts but also function as hubs linking diverse

collaborative sub-networks. Thematic analysis further reveals an evolution from foundational concerns—basic digital skills, effective search strategies, and web-browser operation—to more sophisticated issues: media literacy as a defense against algorithmically driven misinformation; the cultivation of algorithmic awareness for critiquing opaque recommendation systems; the interplay between digital citizenship and civic engagement; and the ethical dilemmas posed by artificial intelligence, data privacy, and surveillance. This shift reflects an increasing recognition of digital literacy not merely as a toolkit but as a critical stance toward socio-technical systems that shape public discourse.

*Source citation analysis shows that interdisciplinary journals such as *New Media & Society*, *Information, Communication & Society*, and the *International Journal of Communication* serve as primary repositories for high-impact digital literacy research. Despite this, cross-disciplinary publication remains limited: integration with education, psychology, sociology, and computer science is still in its infancy. This gap suggests an opportunity to enrich digital literacy scholarship by forging collaborations across these fields—whether through classroom-based pedagogical interventions, psychological assessments of online behavior, sociological explorations of digital divides, or computational studies of networked communication.*

Three key contributions arise from this study. First, the research illustrates the applicability and value of bibliometric methods in mapping emergent subfields within media and communication. Second, it provides a comprehensive intellectual cartography of digital literacy research, documenting its progression from technical proficiency to critical engagement with misinformation, ethical computing, and civic agency. Third, it draws attention to the global North–South divide in scholarly output, advocating for enhanced support structures—funding, capacity-building, and international partnerships—for researchers in underrepresented regions.

Future directions are threefold. Expanding geographic diversity requires deeper engagement with scholars in the Global South and tailoring studies to local socio-cultural contexts. Accelerating interdisciplinary integration will involve linking media and communication studies with education, psychology, sociology, and data science to develop a holistic understanding of digital literacy. Finally, pursuing thematic depth demands focused investigations into emerging digital challenges: examining how AI-driven platforms influence political polarization; assessing the impacts of new data privacy regulations on user agency; and operationalizing digital ethics in design, governance, and policymaking. By following these pathways, the academic study of digital literacy can evolve from charting its current landscape to shaping actionable strategies for cultivating informed, responsible, and empowered digital citizens.